

kovu robstvu nekoč čamiti morao, neda se danas više ni dvo-
jiti. Nu antropologija uči, da je on sve malo po malo skidao
verige naravi — skidao ih svojim trudom, svojim napredkom.
Zato i Haeckel veli: „Sigurno je u cielosti, da je razvoj
čovječanstva napredan i da se čovjek sve više otudjuje svojim
majmunskim predjim, te se približuje idejalnim ciljevom, koje
si sam postavlja“.⁴

S Haeckelom slaže se u tom i Büchner. „Dočim se je
čovjek — govori on — u najranije doba razvoja svoga pokora-
vao istim prirodnim zakonom i dojmom kao biljka i zvier ...
emancipirao se je kasnije usavršenjem duševnih sposobnosti
svojih sve više i više, te je konačno dospio tako daleko, da
s ponosom kazati može, da mu je sadanja i buduća sudbina
manje više postala neovisnom od naravi, to jest da je u nje-
govoj vlasti... Čovjek je na mjesto prirodne mehanike postavio
svoju slobodnu volju ... te se svakim korakom odmiče živo-
tinjskoj prošlosti svojoj, prirodnoj moći i krutim joj zakonom,
a primiče se idejalu razvoja čovječjega“.⁵

Ovo popuštanje u pitanju o slobodnoj volji baš je karak-
teristično u svih pristaša mehanična tumačenja prirode. Ipak
nije. Vogt, Moleschott i Czolbe, glave prostoga materijalizma,
ostaju dosljedni u tvrdnji svojoj: da slobodne volje nema.
K ovim se pridružuju neki englezki empiristi i francezki po-
zitivisti. Htjeti se s njimi sporazumjeti, bio bi posao izlišan;
jer sve, što oni tvrde, to dakako tvrditi — *moraju*.

Zanimivo je, da neki prirodoslovni velikani sami iztiču
manjkavost materijalizma. Tako Du Bois Reymond veli: „Me-
hanično shvaćanje prirode nikako ne može naći ni protumačiti
pojave slobodne čovječje volje. Ta nemogućnost mora potaknuti
svakoga prirodoslovca, da se pozamisli malo, jeda li se može
zadovoljiti s materijalističkim nazorom“.⁶